

## РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.изк. Камелия Николова

Институт за изследване на изкуствата, БАН / НАТФИЗ “Кръстьо Сарафов”

за дисертационния труд

**Нелинеен наратив в съвременното игрално кино**

**на ЕЛИЦА ДИМИТРОВА ГОЦЕВА**

*по процедура за присъждане*

*на образователната и научна степен „доктор”*

Още заглавието на дисертационния труд „Нелинеен наратив в съвременното игрално кино” на Елица Димитрова Гоцева веднага привлича вниманието с интересното и безспорно смело намерение на докторантката да се заеме с разглеждането на обширна и особено значима тема както за съвременното кинознание у нас, така и въобще за изкуствоведските и културологичните изследвания. По правило въпросът за наратива, за стратегиите на структуриране на разказа в едно изкуство като киното, което има максимално широка и разнородна аудитория и в много голяма степен способността му да достига до нея се определя от уменията му да разказва истории, е изключително важен за анализа и осмислянето на процесите във филмовото изкуство както в определен исторически период от време, така и в процеса на цялостното му развитие. В българското кинознание проблемите на наратива обаче са рядко и частично коментирани. Фактът, че докторският труд се насочва в тази малко изследвана територия вече е един от неговите приноси.

Качество на работата е и че Елица Гоцева съсредоточава проучването си само върху един основен и добре очертан проблем от иначе огромната и далече надхвърляща възможностите на докторска дисертация територия на кинонاراتива. Концентрирайки вниманието си върху въпроса за нелинейния наратив в съвременното кино (под което е

уточнено, че ще се има предвид пълнометражното кино, създадено след Втората световна война) тя не само задава ясно полето на своето изследване, но и предлага провокативен и едновременно с това актуален предмет за анализ, който фокусира в себе си различни страни на голямата тема за наратива в киното.

Изследователската хипотеза, от която докторантката тръгва в своята работа е, че днес, в съвременния глобален и медиализиран свят, когато – както в ежедневието, така и в изкуството и специално в киното – на преден план все по-настойчиво излиза разказването на лични истории и споделянето на собствени преживявания, нелинейният наратив и изграденото върху него добро арткино е все по-необходимо, но едновременно с това и все по-маргинално.

За да докаже тази хипотеза Елица Гоцева прави кратко обобщение на историческия път на зараждане и развитие на киното. В първите си стъпки преди малко повече от 100 години то заимства идеи, израни средства и подходи от литературата и театъра, които му помагат да създаде собствения си език, след което, еманципирайки се от тях, то тръгва в две ясно разграничени посоки – киното като бизнес, като индустрия за развлечение и формиране на филмовия мейнстрийм в САЩ и киното като изкуство в Европа. След направеното базисно разграничение докторантката проследява „корените и историческото развитие на естетическото явление *нелинеен наратив* в игралното кино”, както заявява самата тя на с. 5 на своята дисертация. Това проследяване я води до заключението, че нелинейният наратив е определяща стратегия за изграждане на разказа в арткиното, докато линейният разказ е основополагащ за мейнстрийм киното.

Ключов за анализа и обобщенията в дисертацията е изводът, че се развиват и обособяват различни видове нелинеен наратив: той присъства като правило в европейското арткино, но също така може да бъде открит и в мейнстрийм киното в САЩ, както и в арткиното, създавано там, но свързано с европейската филмова традиция. Основната

част на дисертационния труд се състои в представянето на тези три вида нелинеен наратив и анализа на разликите между тях, като главното внимание е върху примерите, коментара им и сравнението между европейското арткино и американското мейнстрийм арткино, за чийто емблематичен представител е посочен Тарантино и „Криминале”. Като същностна разлика между европейското нелинейно арткино и нелинейното мейнстрийм кино докторантката определя факта, че „че формата на първото не би могла да се конкретизира, то не влиза в рамките на стандартните категоризации, а се самоопределя с всеки следващ значим филм, като режисьорите-автори непрекъснато нарушават собствените си естетически правила в „преследване“ на смисъла, стремежа към по-дълбоко познание на „аз-а“ и общовалидните човешки истини, като създават нови, уникални кодове, които се самоизграждат в рамките на всеки отделен филм” (с. 92).

Дисертационният труд е в обем от 140 страници и се състои от 4 части, всяка от които включва няколко подчасти, увод и заключение. Към тях има библиография с около 80 източника, включително електронни, на български, френски, руски и английски, както и филмография с 51 заглавия.

След като в Увода докторантката изяснява намерението и целите на дисертационния труд и понятието *наратив*, в първата част на текста, озаглавена „Линеен наратив” тя подробно разглежда Поетиката на Аристотел като първоизточник и основа на класическия линеен наратив в европейската литература и драма. Елица Гоцева добре обосновава заключението си, че през вековете до днес анализите и теоретизирането върху разбирането на древния философ за трагедията и нейната структура са задали и утвърдили модела на линейната драматургия, заемащ широко място и днес в изграждането на конвенционалния (линейния) киноразказ в мейнстрийм киното. В заключение, приобщавайки се към становището на Ингеборг Братоева-Даракчиева в книгата ѝ „Арткино. Балкански фокуси” тя характеризира конвенционалното кино с това, че то изгражда линейни

наративи, оперира с интриги и предлага последователно развитие на фабулата, както и ясни недвусмислени развързки.

Ценно качество на тази част на дисертационния труд е опитът на докторантката да потърси корените и логиката на линейния наратив в европейската култура и специално в литературата и театъра като цяло и след това да види приложението им в конвенционалния киноразказ. Интересни и точни са коментарите и анализите ѝ от гледна точка на нейното изследване на основни концепти, тези и произведения от френския класицизъм и немското просвещение. Работата би спечелила ако тук бяха включени като важен източник и катализатор на линейния наратив в американското кино и развитията в популярните жанрове в английското просвещение и преноса им в зараждането на американския театър през този период.

Основният принос на втората част „Нелинеен наратив” е разглеждането на някои основни теоретични постановки, свързани с неговата поява и проследяването на раждането и основните точки от развитието на арткиното в лицето на неговия предшественик Антониони („Хората по река По”, 1943), италианския неореализъм, френската Нова вълна и известните две ключови статии на Пазолини („Кино на поезията”, 1965) и на Тарковски („Запечатаното време”, 1967).

Тези две теоретични глави са последвани от две части с примери от класическото Холивудско кино (съответно трета част, която анализира филмите „Гражданинът Кейн” на Орсън Уелс (1941), „Имало едно време в Амелика” на Серджо Леоне (1984), „Пурпурната роза от Кайро” на Уди Алън (1985), „Криминале” на Тарантино (1994), „Мemento” на Кристофър Нолан, 2000, „Мълхоланд драйв” на Дейвид Линч, 2001, „Кучешка любов” (2000), „21 грама” (2003) и „Вавилон” на Иняриту (2006) и „До чудото” на Терънс Малик, 2012) и от европейското нелинейно кино (четвърта част, включваща анализи на наративните стратегии в „Нощта” на Антониони (1961), „Да живееш живота си” на Годар (1962), „Дискретния чар на буржоазията” на Бунюел (1972), „Отвъд облаците” на Антониони и Вим

Вендерс (2005), „Прекършени прегръдки” на Алмодовар (2009), „В къщата” на Франсоа Озон (2012), както и българските филми „Отклонение” на Гриша Островски и Тодор Стоянов (1967), „Бялата стая” на Методи Андонов (1968) и „Потъването на Созопол” на Константин Бонев, 2014 ).

Като особено важно качество на тази, да я нарека, „емпирична” част от дисертацията бих посочила безспорния усет на докторантката да наблюдава и следи обратите в изграждането на разказа във филма, както и способността ѝ умело да прекрачва границите на критическия анализ и да прави кратки, но в повечето случаи точни и задълбочени теоретични препратки. Някои от анализите и разсъжденията са спорни или недостатъчно обосновани, но като цяло демонстрират добро познаване и задълбочен интерес към избрания изследователски предмет и филмографията, свързана с него.

Освен всички посочени дотук приноси и бележки към дисертационния труд бих открила и още едно качество и още един, до голяма степен произтичащ от него, недостатък на работата. В текста на Елица Гоцева има силно заявен личен поглед към изследвания проблем, позволяващ ѝ да прави неочаквани и провокативни разсъждения и изводи, но понякога той я води и до твърде едри и директни обобщения, които пропускат значими нюанси и посоки в коментираните факти и събития.

След всичко казано дотук убедено смятам, че предложеният дисертационен труд “Нелинеен наратив в съвременното кино” на Елица Гоцева е едно интересно и полено изследване, притежаващо необходимите качества на неговата авторка да бъде присъдена образователната и научна степен “доктор”. Ще гласувам с “ДА”.

17 септември, 2016 г.

Проф. д.изк. Камелия Николова